

Verslag voorjaarsexcursie naar 't Roegwold e.o. 6 mei 2017

Erik van der Spek, Joop Prijs, Jan Smit, Martijn Kos, Anneke Teepe, Hans Nieuwenhuijsen

Op uitnodiging van boswachter Annet de Jong van Staatsbosbeheer bezochten we de omgeving van Slochteren (Roegwold). Samen met de boswachter, een aantal Staatsbosbeheer-vrijwilligers en Albert Erik de Winter van Landschapsbeheer Groningen begonnen we met koffie in het voormalige station van Slochteren. Dit is gelegen aan de rand van een gebied van 20ha begraasd door Exmoor pony's en beheerd door vrijwilligers met speelnatuur, volkstuinten, water en een bijenstal. Aangrenzend ligt het natuurgebied 't Roegwold.

't Roegwold

't Roegwold is het voormalige herinrichtingsgebied Midden-Groningen net ten oosten van de stad Groningen. Een gebied met oude én steeds meer nieuwe natuur. Landbouwgronden tussen de al bestaande natuurgebieden zijn de afgelopen jaren heringericht en vormen nu ruim 1700 hectare van het Natuurnetwerk in Groningen. In 2014 kreeg het de nieuwe naam: 't Roegwold.

In het deelgebied Westerpolder heeft de eentonige grasmat al plaatsgemaakt voor een ruige bodem. Hier komen nu mooie bloeiers voor als goudknopje en rietorchis en vogelsoorten als de roodborsttapuit en kleine karekiet.

In Ae's Woudbloem is een gevarieerd landschap ontstaan met gras en struwelen, lage plassen en hoger gelegen zandkoppen. De rietmoerassen van Tetjehorn herbergen vogelsoorten als baardmannetje en porseleinhoen. Afgelopen jaren is het 650 hectare tellende moerasgebied Dannemeer ingericht. Hier ontwikkelen zich uitgestrekte riet- en moeraslanden met open water, bosjes en graslanden vol kruiden.

Resultaten

Tijdens de excursie en uit de watervallen die Joop Prijs plaatste in de periodes 28-30 maart en 15 mei zijn 37 soorten wilde bijen vastgesteld (Tabel 1). De meest zeldzame soort, is de sterk afgenomen en bedreigde

vroege bloedbij *Sphecodes rubicundus*, een nieuwe soort voor de provincie Groningen. Voor de bepaling of soorten al bekend zijn uit de provincie of de omgeving van 't Roegwold is gebruik gemaakt van de verspreidingskaarten uit De Nederlandse bijen 2012 (Peeters et al.) en de vermeldingen op www.waarneming.nl sinds 2011. Nieuwe soorten voor de omgeving van 't Roegwold zijn: gieriemde zandbij *Andrena angustior*, zwart-rosse zandbij *Andrena clarkella*, grasbij *Andrena flavipes*, berijpte geurgroefbij *Lasioglossum albipes*, bleekvlekwespbij *Nomada alboguttata* en smalbandwespbij *Nomada goodiana*.

Al met al blijkt het gebied een aantrekkelijke schakering aan voorjaarssoorten te huisvesten. Door het matige weer voor een bijeninventarisatie op 6 mei zou de soortlijst zonder de watervallen minder uitgebreid zijn geweest. Dit deel van Groningen is interessanter dan je van tevoren op basis van de verspreidingskaarten verwacht, een gebrek aan deskundige waarnemers die hier op zoek gaan speelt daarbij een rol.

In het voorjaar zijn wilg en paardenbloem belangrijke voedselbronnen voor wilde bijen. Het aantal specialisten dat wilgenstuifmeel als larvenvoedsel verzamelt in de soortenlijst wijst hier ook op: zwart-rosse zandbij *Andrena clarkella*, vroege zandbij *Andrena preacox*, grijze zandbij *Andrena vaga* en grote zijdebij *Colletes cunicularius*. Daarbij horen hun respectievelijk koekoeksbijen: vroege wespbij *Nomada leucophthalma*, geelschouderwespbij *Nomada ferruginata* en roodharige wespbij *Nomada latburiana*. Alleen van de grote zijdebij is de koekoeksbij de grote bloedbij *Sphecodes albilabris* niet waargenomen, al is deze soort uit de omgeving wel bekend. Wilgen vormen ook een belangrijke voedselbron voor soorten die op verschillende plantenfamilies voedsel verzamelen (Fig. 1). Bij beheer van wilgenstruweel is gefaseerd beheer dan ook erg belangrijk, ook omdat voor veel soorten de vliegafstand tot de nestgelegenheid maar maximaal enkele honderden meters bedraagt.

Figuur 1. Roodgatje *Andrena haemorrhoa* op kraakwilg *Salix fragilis*. Foto Anneke Teepe.

Voor het aanwezig zijn van wilde bijen is naast de aanwezigheid van de benodigde planten, aanwezigheid van nestgelegenheid van groot belang. De afstand tussen voedselplanten en nestgelegenheid mag voor de meeste soorten hooguit een paar honderd meter zijn. De meeste bijensoorten nestelen in de bodem. (Bijna) kale bodems zijn daarbij belangrijk, waarbij steilrandjes een belangrijke rol spelen. In het grasland was dit goed te zien op de enkele reliëfrijkere plaatsen waar het vee voor kale plekken en steilrandjes had gezorgd. Op en rond deze kleine plekken concentreerden zich grote aantallen nestelende bijen (Fig. 2). Hoewel de meeste bijen solitair zijn, zorgt gebrek aan nestgelegenheid wel voor nestconcentraties.

Figuur 2. Gijze zandbij *Andrena vaga* bij nestgang.
Foto Erik van der Spek.

Voor de holte nestelaars zijn kevergangen in dood hout van groot belang, bij voorkeur op een plek die een deel van de dag in de zon staat. Dit zijn juist de bomen die uit oogpunt van veiligheid vaak geveld worden omdat ze langs paden staan. Wanneer er onveilige situaties ontstaan is het creëren van een veilige situatie belangrijk. Wanneer dit kan door zo weinig mogelijk hout van dikkere bomen te verwijderen is dit voor bijen en andere organismen de beste oplossing. Dit draagt ook bij aan het gewenste aantal dode bomen in het bos bij het bosbeheer.

Bij de moestuin is een honingbijenstal aanwezig. Voor de wilde bijen in het Roegwold is het gewenst dat het aantal volken zeker niet wordt uitgebreid om zoveel mogelijk van het aanwezige voedsel beschikbaar te houden voor de wilde insecten. Zeker in periodes met een beperkt bloemaanbod kan het grote aantal meesters, gemakkelijk 50.000 per volk, een geduchte concurrentie vormen. In het bijzonder hommels met hun lange voortplantingscyclus zijn gevoelig voor voedselconcurrentie. Hommelvolken hebben gedurende de gehele levenscyclus vanaf de start van een nieuw volk in het vroege voorjaar door de koningin, tot het uitvliegen van nieuwe koninginnen laat in het jaar, goede omstandigheden nodig. Volken

die na de productie van werksters en later mannen geen nieuwe koninginnen voortbrengen, dragen niet bij aan de reproductie. Voedselgebrek tijdens de cyclus is een van de mogelijke redenen waardoor er geen nageslacht is.

Het aanwezige bijenhotel kan verbeterd worden met de adviezen uit Gasten van bijenhôtels van Pieter van Breugel. Goed is dat er ook een grondlichaam aanwezig is. Een 'bijenbank' als (onderdeel van) een bijenhotel houdt er rekening mee dat 2/3 van de soorten in de bodem nestelt. Hier jaarlijks een deel van de bodem kaal maken en aanbrengen en verversen van steilranden zal het gebruik verbeteren. Nesthotels in boomstammen moeten bij voorkeur aangeboden worden in de langskant van het staande hout. Bij het barsten van het hout na het drogen breken dan minder nestgangen open.

Summary

Five members of the section hymenoptera visited the Roegwold nearby Slochteren invited by the bushman Annet de Jong of Staatsbosbeheer. An inventory was carried out by together with the bushman, some volunteers of Staatsbosbeheer and Albert Erik de Winter of Landschapsbeheer Groningen. This reserve is located nearby a 20ha area buried by Exmoor ponies. During the excursion and together with water traps that were placed by Joop Prijs in the periods 28-30 March and 15 May were 37 solitary bee species observed. The rarest species is the strongly decreased and endangered blood bee *Sphecodes rubicundus*, a new species for the province Groningen.

Literatuur

- Peeters, T.M.J. & M. Reemer, 2003. Bedreigde en verdwenen bijen in Nederland (Apidae s.l.). Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. European Invertebrate Survey Nederland, Leiden.
- Peeters, T.M.J., H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, F. van der Meer, I.P. Raemakers, W.R.B. Heitmans, C. van Achterberg, M. Kwak, A.J. Loonstra, J. de Rond, M. Roos & M. Reemer 2012. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). Natuur van Nederland 11. Naturalis Biodiversity Center & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden, 544 blz.

Figuur 3. Vosje *Andrena fulva*. Foto Erik van der Spek.

Tabel 1. Waarnemingen uit de malaiseval en tijdens de excursie.

		z-klasse	trend	RL	245 578	245 579	245 580
Apidae - bijen							
Andrena angustior	geriemde zandbij	z	0/+	TNB	x	x	
Andrena barbilabris	witbaardzandbij	a	0/+	TNB	x	x	
Andrena caratonica	meidoornzandbij	a	0/+	TNB			x
Andrena clarkella	zwartroze zandbij	z	0/+	TNB		x	
Andrena flavipes	grasbij	a	0/+	TNB	x	x	
Andrena fulva	vosje	a	0/+	TNB	x		
Andrena haemorrhhoa	roodgatje	a	0/+	TNB	x	x	x
Andrena nigroaenea	zwartbronzandbij	a	0/+	TNB			x
Andrena nitida	viltvlekzandbij	a	0/+	TNB			x
Andrena praecox	vroege zandbij	z	0/+	TNB		x	x
Andrena subopaca	witkopdwergzandbij	a	0/+	TNB	x	x	
Andrena vaga	grijze zandbij	z	0/+	TNB		x	x
Bombus hortorum	tuinhommel	a	0/+	TNB			
Bombus lapidarius	steenhommel	a	t	TNB	x	x	
Bombus pascuorum	akkerhommel	a	t	TNB	x	x	x
Bombus pratorum	weidehommel	a	0/+	TNB	x	x	
Bombus sylvestris	vierkleurige koekoekshommel	a	0/+	TNB		x	x
Bombus terrestris	aardhommel	a	t	TNB	x	x	
Colletes cunicularius	grote zijdebij	z	0/+	TNB	x	x	x
Halictus tumulorum	parkbronsgroefbij	a	0/+	TNB	x		x
Lasioglossum albipes	berijpte geurgroefbij	z	0/+	TNB			x
Lasioglossum calceatum	gewone geurgroefbij	a	0/+	TNB		x	x
Lasioglossum leucozonium	matte bandgroefbij	a	0/+	TNB			x
Lasioglossum zonulum	glanzende bandgroefbij	z	0/+	TNB			x
Nomada alboguttata	bleekvlekwespbij	z	0/+	TNB		x	x
Nomada fabriciana	roodzwarte dubbeltand	z	0/+	TNB		x	x
Nomada ferruginata	geelschouderwespbij	zz	t	KW		x	
Nomada flavoguttata	gewone kleine wespbij	z	0/+	TNB		x	
Nomada goodeniana	smalbandwespbij	z	t	KW	x		
Nomada lathburiana	roodharige wespbij	z	t	KW			x
Nomada leucophthalma	vroege wespbij	zz	t	KW		x	
Nomada panzeri	sierlijke wespbij	z	0/+	TNB	x		
Nomada ruficornis	gewone dubbeltand	a	0/+	TNB		x	x
Osmia bicornis	rosse metselbij	a	0/+	TNB	x		
Sphecodes monilicornis	dikkopbloedbij	a	0/+	TNB	x	x	
Sphecodes pellucides	schoffelbloedbij	a	0/+	TNB	x	x	x
Sphecodes rubicundus	vroege bloedbij	zzz	tt	BE			x
Vespidae - plooiwingswespen							
Vespula germanica	Duitse wesp				x		
Vespula vulgaris	gewone wesp					x	x
Pompilidae - spinnendoders							
Priocnemis perturbator	grote zaagspinnendoder						x

RL = Rode Lijst status

BE = bedreigd

KW = kwetsbaar

TNB = thans niet bedreigd

Z = zeldzaamheidsklasse

a = algemeen

z = vrij zeldzaam

zz = zeldzaam

zzz = zeer zeldzaam

T = trend

0/+ = stabiel/toegenomen

t = afgenomen

tt = sterk afgenomen